OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
Hallitusneuvos Anna Vuopala, KUPO
Kulttuuriasiainneuvos Tapani Sainio, KUPO
Kehittämispäällikkö Tero Huttunen, VAPOS

Kirjallinen lausunto Talousvaliokunnalle asiassa Hallituksen esitys eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksilainsäädännöksi (HE 41/2022 vp)

Taustaa

Esitys koskee parlamentin ja neuvoston direktiiviä tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista (EU) 2019/882 (jäljempänä esteettömyysdirektiivi) ja sen toimeenpanoa Suomessa.

Suomessa ei ole sääntelyä, joka kattaisi ne vaatimukset, jotka esteettömyysdirektiivi asettaa tuotteille ja palveluille. Lausuntopyyntö koskee uutta ehdotettavaa lakia tuotteiden esteettömyysvaatimuksista sekä samassa yhteydessä esitettyjä muutoksia eräisiin muihin lakeihin. Lakien tarkoituksena on edistää jokaisen mahdollisuuksia käyttää yhdenvertaisesti tuotteita ja palveluja parantamalla niiden esteettömyyttä. Laeilla toteutetaan esteettömyysdirektiivin edellyttämä kansallinen sääntely.

Esteettömyysdirektiivi tuli voimaan 17 päivänä huhtikuuta 2019. Direktiivin tavoitteena on lähentää jäsenvaltioiden lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä, jotka koskevat tiettyjen tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia. Tätä tehdään erityisesti poistamalla ja ehkäisemällä esteitä, joita tiettyjen esteettömien tuotteiden ja palvelujen vapaalle liikkuvuudelle aiheutuu jäsenvaltioiden erilaisista esteettömyysvaatimuksista. Näin voitaisiin lisätä esteettömien tuotteiden ja palvelujen saatavuutta sisämarkkinoilla ja parantaa asiaankuuluvien tietojen esteettömyyttä. Kun tuotteista ja palveluista tehdään esteettömämpiä, yhteiskunnasta tulee osallistavampi ja vammaisten henkilöiden itsenäinen elämä helpottuu.

Esteettömyysdirektiivin mukaisesti jäsenvaltioiden on annettava ja julkaistava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset viimeistään 28 päivänä kesäkuuta 2022. Käsittely on tältä osin viivästynyt, eikä Suomi ole voinut määräajassa notifioida komissiolle direktiivin edellyttämiä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöönsä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön edustaja on osallistunut hallituksen esityksen valmisteluun. Ministeriön vastuulle on kuulunut sähkökirjoja ja niiden lukemiseksi tarvittavia ohjelmistoja koskevat esteettömyysdirektiivin voimaansaattamiseen liittyvät kysymykset. Esteettömyysdirektiivin voimaasaattamiseen liittyvien kysymysten ratkaisemiseen on osallistunut saavutettavuusasioista, kustannustoiminnasta, kirjastoasioista sekä opetustoiminnasta vastaavia virkamiehiä.

Hallituksen esityksessä on kuvattu hyvin nykytilaa kaupallisesti tarjottavista ääni- ja sähkökirjapalveluista, kirjastojen tarjoamista sähkökirjakokoelmista sekä oppilaitosten käyttämistä sähkökirjoista.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä, että esteettömyysdirektiivin sähkökirjojen osalta vaatimat muutokset saatetaan voimaan viipymättä ja riittävät resurssit varmistetaan lainmuutosten edellyttämien esteettömyysvaatimusten täyttämiseksi. Hallituksen esityksen yleisperustelujen luvussa 4 todetaan, että lakimuutoksen vaikutukset tulevat kohdistumaan sähkökirjojen koko tuotantoketjuun ja eri toimijoihin tässä tuotantoketjussa ja esille nostetaan myös muutoksen vaatima viestintätarve.

Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää lausuntonaan seuraavaa:

Sähkökirjoista käytetään yleensä termiä ”e-kirja” ja ne ovat kustantajien tuottamia teostyyppejä, jotka sähköisessä muodossa ovat tyypillisesti sähköisiä tiedostoja. Vaikka sähkökirjat sopivat erittäin huonosti ”palvelu”-käsitteen alle, on hallituksen esityksessä silti päädytty säätämään sähkökirjojen esteettömyydestä

palveluissa, jolloin kyseeseen tulee sähkökirjapalveluissa olevien sähkökirjojen esteetön käyttö ja käytön mahdollistaminen, kuten vaatimukset täyttävien sähkökirjojen löytäminen. Sähkökirjoja koskevat vaatimukset ovat tämän johdosta sisällytetty digipalvelulakiin tehtäviin lainmuutoksiin.

- **Sähkökirjan määritelmä ja soveltamisalue:**

Direktiivin voimaansaattamisessa eniten haasteita on aiheuttanut tapa, jolla esteettömyysdirektiivi määrittelee sähkökirjan, jonka osalta tulisi täyttää esteettömyysvaatimukset. Esteettömyysdirektiivin määritelmä ei ole selvä.

> *41) 'sähkökirjoilla ja niiden lukemiseen tarkoitetuilla ohjelmistoilla' palvelua, jolla tarjotaan digitaalisia tiedostoja, joilla kirjan sähköinen versio välitetään siten, että sitä voidaan käsitellä, lukea ja käyttää ja siinä voidaan navigoida, sekä ohjelmistoa, muun muassa sellaisia mobiililaitepohjaisia palveluja, mobiilisovellukset mukaan lukien, jotka on tarkoitettu kyseisten digitaalisten tiedostojen käsittelyyn, lukemiseen ja käyttöön ja niissä navigointiin, lukuun ottamatta ohjelmistoa, joka kuuluu 42 alakohdan määritelmän soveltamisalaan;*

Jotta vaatimusten täyttäminen voidaan varmistaa, on oltava selvää, minkä kaikkien palveluntarjoajien sähkökirjatiedostoja tai lukuohjelmia direktiivin vaatimukset koskevat.

Hallituksen esityksessä esitetään, että digipalvelulaissa sähkökirja määritellään näin:

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan: 12) sähkökirjalla kuluttajalle tarjottavaa teksti- tai graafisessa muodossa olevaa tiedostoa tai tiedostojen kokonaisuutta, joka on yksilöity julkaisuun liittyvällä pysyvällä tunnisteella;

Lausunnoissa on katsottu, että tunnisteella voi olla soveltamisalaa rajaava vaikutus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo tältä osin, että teosten ja teoskappaleiden yksilöinti ja laadukas metadata julkaisujen ominaisuuksista on erittäin tärkeä osa tekijänoikeusjärjestelmän digitalisaatiota. Sitä ei pitäisi tulkita näin määritelmän kavennuksena.

Tarvittaessa määritelmää voisi muuttaa seuraavasti:

"sähkökirjalla teksti- tai graafisessa muodossa olevaa julkaisua, joka tarjotaan kuluttajalle tiedostona tai tiedostojen kokonaisuutena"

Hallituksen esityksen perusteluissa kuvataan hyvin laadukkaan metatiedon hyötyjä. Esteettömyysvaatimusten täyttävät sähkökirjat on mahdollista varustaa yksilöivillä tunnisteilla, jolla edistetään erilaisten julkaisujen kuten sähkökirjojen löydettävyyttä ja sitä kautta saavutettavuutta.

***